

Ájtatos volt-e Batthyány Ádám?

A kérdés a „Peregrinatio Hungarorum” sorozat 3. füzeté kapcsán merül fel.¹ Az értékes szövegeket közreadó kiadvány címéül a sajtó alá rendező Szilasi László egy idézetet választott: „Vitéz-e avagy ájtatos?” Címmagyarázata a következőképpen hangzik: „Ha a címben feltett első kérdésünket Batthyány Ádámra vonatkoztatjuk, a válasz, talán sajnálatosan, de mindenképp magától értetődően: *sem-sem*”.² Válasza indoklásául Szilasi Batthyány Boldizsárt is bevonja a vizsgálódás körébe, megállapítva, hogy „Batthyány Boldizsár *vitéz is ájtatos is*, miközben kétségtelenül nagyobb hangsúly esik az utóbbira”.³

Batthyány Ádám alakjának megrajzolásához a szerző segítségül hívja az újonnan közreadott dokumentumokat, az útinaplót és a sajátkezű bűnlajstromot, de elemzi Batthyány családi kapcsolatait, irodalmi megnyilatkozásait is. A nemzetközi szakirodalmat is felsorakoztató tanulmány arra keresi a választ, vajon Batthyány Ádám a lovagi–udvari jellegű vagy pedig a harcos, vitézi nemesség megtestesítője. A tanulmány végső megállapítása visszatér a kiinduló kérdésre: „*vitéz avagy ájtatos volt-e* Batthyány Ádám, válaszuk talán már nem a karakter nélküli *is-is*”.⁴ „Kérdésünkre talán mégis Csáky László szavaival adhatjuk meg a korántsem végső, de talán jobban megértett választ: *Vitéz-e avagy ájtatos, azt nem tudjuk. Akármilyen legyen, Isten éltesse.*”⁵

Hogy a válasz valóban nem lehet a „végső, de talán jobban megértett” sem, annak bizonyításául vizsgáljuk meg az eredeti idézetet. Szilasi László amikor Csáky Lászlót idézi, Takáts Sándornak Lobkowitz Poppel Éváról írott tanulmányára hivatkozik.⁶ Takáts Sándor szövegéből azonban egyértelműen kiderül, hogy az idézett kérdés nem Batthyány Ádámra vonatkozik. 1637-ben Erdődy György gróf eljegyezte Batthyány Ádám húgát, Lobkowitz Poppel Éva Erzsébet nevű lányát. A sógor, Csáky László örült a házasságnak és leveleiben gyakran írt a fiatal párról. Ugyancsak örömmel emlékezett meg 1640-ben Erdődy György és Batthyány Erzsébet gyermekének megszületéséről is. Csáky László Lobkowitz Poppel Évához írott levelének teljes szövegét a „Régi Magyar Történelmi Források” sorozatban a közelmúltban megjelent forráskiadványból ismerhetjük meg.⁷ A korábban már sokat emlegetett levélrészlet a betűhív szövegközlés szerint így hangzik: „Vgi hallom Isten, az mogiorokerekj vendégetis ell hozta, uitézé, uagi ajtatos, aszt nem tudgiuk, akármilyen legyen Isten éltesse. Az Apiát, Tanáchá töttük, fel kellettik iűnj ö kegyelmének az hitet ie tennj”.⁸ Ha az első mondat olvastán kétely támadna, a második mondat magyarázata világossá teszi, hogy az idézet kire vonatkozott, ugyanis az újszülött apját, Erdődy Györgyöt emelték 1640-ben tanácsosi rangra. (Batthyány Ádám apja már tizenöt éve halott volt.) Hogy valójában mit is jelentett a „uitézé, uagi ajtatos” kitétel, arra Inhofer Orsolyának

¹ „Vitéz-e avagy ájtatos?” I. Batthyány Ádám sajátkezű bűnlajstroma s „néhány fontos kicsiség”. A dokumentumokat kísérő tanulmánnyal közreadja SZILASI László. Szeged, 1989.

² I. m., 5.

³ I. m., 5.

⁴ I. m., 27.

⁵ I. m., 28.

⁶ TAKÁTS Sándor, *Zrínyi Miklós nevelőanyja*. Bp., 1917. 135.

⁷ „Im kűttem én orvosságot”. Lobkowitz Poppel Éva levelezése 1622–1644. Összegyűjtötte, s. a. r., a kísérő tanulmányt írta KINCSES Katalin. Bp., 1993. 78. levél.

⁸ I. m., 221.

Poppel Évához intézett azonos témájú leveléből emelhetünk ki egy mondatot: [Erdődy Györgyné] „Ű kegyelmett megh zabadetota terhetŰ! Jol lehatt nem tudhattom fjatte uagi leŷant adott az ur Isten Ű kegyelmének”.⁹

A szépen hangzó és fantáziát megindító kitétel tehát nem más jelent, mint a gyermek nemére vonatkozó megjelölést. Ezért, ha a kérdést – noha ténylegesen nem róla szól – Batthyány Ádámmra vonatkoztatjuk, nem mondhatunk egyebet: Batthyány Ádám, férfi lévén nem lehetett más, mint VITÉZ.

Németh S. Katalin

⁹ I. m. 224.